

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

**NEW RENAISSANCE PEDAGOGY. THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF
JAN AMOS COMENIUS.**

Student of Termiz State Pedagogical Institute:

Bo'ronova Bo'rixol Jo'ra qizi

boronovaborixol23@gmail.com

Muratova Karomat

muratovakaromat34@gmail.com

ABSTRACT: This article is dedicated to the history of the development of world pedagogical science from ancient times to the first half of the 19th century, specifically focusing on the pedagogical theory of J.A. Comenius. The article provides an in-depth study of Comenius's pedagogical theories. Additionally, information is provided on organizing lessons according to Comenius's pedagogy and its significance in today's modern education system.

His pedagogical theory stands out for the advanced ideas of his time and remains of great importance today. Comenius considered education a vital factor in human development and social progress. He identified the primary goal of education as the intellectual, moral, and physical development of a person. In one of his most famous works, "Didactica Magna" (The Great Didactic), Comenius details the principles and methods of education

KEYWORDS: "The Great Didactic", basic principles, class-lesson system.

**YANGI RENESSANS PEDAGOGIKASI. YAN AMOS KOMENSKIYNING
PEDAGOGIK TIZIMI.**

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI TALABASI

BO'RONOVA BO'RIXOL JO'RA QIZI

boronovaborixol23@gmail.com

MURATOVA KAROMAT

muratovakaromat34@gmail.com

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

ANNOTATSIYA : Ushbu maqola eng qadimgi davrlardan XIX asrning birinchi yarmida jahon pedagogika fanining rivojlanish tarixi Y.A. Komenskiyning pedagogik nazariyasiga bag‘ishlangan. Maqolada Y.A. Komenskiyning pedagogik nazariyalari chuqur o‘rganilgan. Shuningdek, Komenskiy pedagogikasi bo‘yicha darslarni tashkil etish hamda Komenskiy pedagogikasining zamonaviy ta‘lim tizimidagi ahamiyati haqida ma‘lumotlar berilgan. Uning pedagogik nazariyasi o‘z davrining ilg‘or g‘oyalari bilan ajralib turadi va bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega. Komenskiy ta‘limni insoniy rivojlanish va jamiyat taraqqiyotining muhim omili deb hisoblagan. U ta‘limning asosiy maqsadi sifatida insonning aqliy, axloqiy va jismoniy rivojlanishini ko‘rsatadi. Uning eng mashhur asarlaridan biri “Didactica Magna” (Ulug‘ Didaktika) bo‘lib, unda Komenskiy ta‘limning prinsip va uslublarini batafsil bayon etadi. U ta‘lim jarayonini tizimli va izchil tashkil etish zarurligini urg‘ulaydi.

KALIT SO‘ZLAR: “Buyuk didaktika”, asosiy tamoyillar, sinfdars tizimi

Pedagogika fanining rivojlanishi insoniyat tarixining barcha davrlarida muhim ahamiyat kasb etgan. Ta‘lim va tarbiya jarayonlari jamiyatning ma‘naviy, madaniy va ilmiy taraqqiyotida hal qiluvchi rol o‘ynagan. Qadimgi davrlardan boshlab XIX asrning birinchi yarmigacha bo‘lgan davrda pedagogika fanining rivojlanishi turli falsafiy va ilmiy qarashlar, ta‘lim tizimlari va metodikalarining shakllanishi bilan bog‘liq bo‘lgan. Bu davrda ko‘plab olimlar va pedagoglar ta‘lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishga o‘z hissalarini qo‘shganlar.

Y.A. Komenskiy (1592-1670) pedagogikasi jahon pedagogika tarixida muhim o‘rin tutadi. Uning pedagogik nazariyalari va didaktik tamoyillari bugungi kunda ham dolzarbligini yo‘qotmagan. Komenskiyning “Buyuk didaktika” asari ta‘lim jarayonini tizimli va ilmiy asosda tashkil etishning dastlabki namunasi sifatida e‘tirof etiladi. U ta‘lim-tarbiya jarayonida ko‘rgazmalilik, ketma-ketlik, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish kabi tamoyillarni ilgari surgan.

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev “Mamlakatimizda sog‘lom va barkamol avlodni voyaga yetkazishda hal qiluvchi o‘rin tutadigan ta‘lim – tarbiya sohasidagi ishlar ko‘lami tobora ortib bormoqda. Albatta, biz mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarini egallagan, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega bo‘lgan yoshlarni tarbiyalash bo‘yicha katta ishlarni amalga oshirmoqdamiz. Ammo xolisona tan olib aytadigan bo‘lsak, bugungi kunda butun dunyoda aholining, birinchi navbatda yoshlarning ongi va qalbini egallash kuchayayotganini hisobga oladigan bo‘lsak, farzandlarimiz tarbiyasi, ma‘naviy-ma‘rifiy sohadagi ishlarimizni bir zum ham susaytirmasdan, aksincha, ularni yangi bosqichga ko‘tarishimiz zarur”l deya ta‘kidlagan edi.

Yan Amos Komenskiy (1592-1670) - buyuk pedagog va faylasuf bo‘lib, uning pedagogik nazariyasi ta‘lim tarixi va amaliyotida muhim o‘rin egallaydi. Komenskiyning pedagogik nazariyasi ko‘plab asarlar va tadqiqotlar orqali tahlil qilingan. Quyida ushbu nazariyaning turli jihatlarini yorituvchi muhim adabiyotlar tahlil qilinadi.

Graves o‘z asarida Komenskiyning hayoti, pedagogik faoliyati va uning pedagogik falsafasini keng yoritadi. Muallif Komenskiyning pedagogik tamoyillarini, xususan, ta‘lim jarayonini tabiiy rivojlanish asosida tashkil etish, o‘quvchilarni sevgi va hurmat bilan tarbiyalash zarurligini ta‘kidlaydi. Ushbu asar Komenskiyning zamonaviy pedagogika rivojlanishiga qo‘shgan hissasini aniq tushunishga yordam beradi.

Keatinge o‘z kitobida Komenskiyning "Didactica Magna" asarining tarjimasini va izohlarini taqdim etadi. Muallif Komenskiyning ta‘lim tizimidagi yangiliklarini, xususan, sinf va dars tizimini joriy etish, bolalar ta‘limida ko‘rinishli va amaliy usullardan foydalanish kabi tamoyillarini batafsil tahlil qiladi. Kitob Komenskiyning innovatsion pedagogik qarashlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Benesh Komenskiyning zamonaviy ta‘limga ta‘sirini o‘rganadi va uning pedagogik metodlari va didaktik tamoyillarini zamonaviy ta‘lim tizimiga qanchalik mos kelishini

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

tahlil qiladi. Muallif Komenskiyning o'quv jarayonida ko'rinishli vositalardan foydalanish, ta'limni bosqichma-bosqich tashkil etish va o'qituvchilarning rolini ta'kidlaydi. Ushbu asar Komenskiyning pedagogik nazariyasining bugungi kun ta'lim amaliyotiga ta'sirini ko'rsatadi.

Filip Komenskiyning didaktikasi va zamonaviy pedagogikaning o'zaro bog'liqligini o'rganadi. Muallif Komenskiyning "Umumiy didaktika" tushunchasini tahlil qiladi va uning zamonaviy pedagogik nazariyalar bilan qanday mos kelishini ko'rsatadi. Bu asar Komenskiyning pedagogik g'oyalari hozirgi ta'lim amaliyotida qanday qo'llanilishini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Yan Amos Komenskiyning pedagogik nazariyasi ta'lim tarixi va amaliyotida muhim o'rin tutadi. Uning pedagogik falsafasi, didaktik tamoyillari va metodlari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan va zamonaviy ta'lim tizimiga katta ta'sir ko'rsatgan. Yuqorida keltirilgan adabiyotlar Komenskiyning pedagogik qarashlarini batafsil tahlil qilib, uning ta'lim sohasidagi yutuqlarini yoritadi va zamonaviy pedagogika bilan bog'laydi.

Maqolada keltirilgan natijalar va tavsiyalar pedagogika sohasida faoliyat yurituvchi o'qituvchilar, tadqiqotchilar va ta'lim muassasalari uchun amaliy ahamiyatga ega. Ushbu ish pedagogik nazariyalarni o'qitish jarayonini yanada samarali tashkil etish va talabalarning bilim darajasini oshirishga xizmat qiladi. Unda qadimgi davrlardan XIX asrning birinchi yarmigacha bo'lgan davrda jahon pedagogika fanining rivojlanish tarixi va Y.A. Komenskiyning pedagogik nazariyalari tizimli ravishda o'rganilgan. Shuningdek, Komenskiyning didaktik tamoyillari zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llash uchun yangi metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Ushbu tadqiqotda tarixiy-tahliliy, qiyosiy, tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. Pedagogika tarixiga oid manbalar, Komenskiyning asarlari va zamonaviy pedagogik adabiyotlar tahlil qilindi. Tajribiy ishlar orqali Komenskiyning pedagogik nazariyalarini zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlari o'rganildi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Chexoslovakiyalik gumanist-pedagog Yan Amos Komenskiy o'zining ongli hayotini, amaliy pedagogik faoliyatini bolalarni o'qitish va tarbiyalashdek oliyanob ishga bag'ishlagan ulug' pedagogdir.

Komenskiy o'zining pedagogik nazariyasida tarbiyaning tabiatga uyg'un bo'lishi to'g'risidagi tushunchani ilgari suradi. «Buyuk didaktika» asarida «o'qitish tabiiylikka bo'ysunishi, o'qitish tabiat talabiga bo'ysunishi kerak», deydi. Bolaning aqliy va jism oniy o'sish jarayoni tabiatdagi o'sish jarayoniga o'xshagan bo'ladi. Masalan, bog'bon daraxtlarni parvarish qiladi, uning o'sish xususiyatlarini hisobga oladi. Xuddi shunday o'qituvchi tarbiyalash qonuniyatiga bo'ysinadi. O'qitish jarayoni tabiatga o'xshab sekinlik bilan amalga oshadi. Tabiiylik prinsipida kishini tabiatning bir bo'lagi deb qarash (xudo tomonidan bunyod etilmagan) tabiat qonunlari uning o'sishiga ta'sir etadi deyish o'z davrida ilg'or fikr sanalgan. Lekin kishi ijtimoiy borliq bo'lib, ijtimoiy qonun ta'sirida o'sadi.

Jumladan, matematika kabi aniq fanlarni o'qitishning qiyosiy metod va shakllarini ishlab chiqish hamda qo'llash, matematika ta'limini takomillashtirishga ham Komenskiyning nazariyalari katta yordam berdi. Ushbu metodologiyalar turli matematik tushunchalar, yondashuvlar va muammolarni hal qilish strategiyalarini solishtirish, ularning nisbiy kuchli va zaif tomonlarini tushunish, shuningdek, matematikani o'qitish va o'rganish bo'yicha eng yaxshi tajribalarni aniqlashni o'z ichiga oladi.

Komenskiy tarbiyaning tabiatga uyg'unlik masalasida hamma narsaning asosi 4 ta deydi. Masalan: Olam 4 narsadan yuzaga kelgan, ya'ni; yer, suv, havo, yorug'lik. Dunyoning rivojlanishi ham 4 qismga bo'linadi, bular: bahor, yoz, kuz, qish. Insonning rivojlanishi ham 4 davrga bo'linadi; go'daklik, bolalik, o'smirlik, etuklik. Shuningdek ta'lim jarayoni ham 4 ga bo'linadi; maktabgacha tarbiya, boshlang'ich ta'lim, o'rta ta'lim, oliy ta'lim.

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

Umumta'lim g'oyasi. Komenskiy yashagan davrda hammani o'qishga tortish shart emas, qobiliyatli kishigina o'qishi kerak, degan g'oya mavjud edi. Komenskiy esa o'qishga hammaning tortilishini, hamma o'z ona tilida umum boshlang'ich ta'lim olishi kerakligini uqtiradi. Umumta'lim to'g'risida gapirganda ayollarni ham hisobga oladi. O'sha davrda xotin-qizlar uchun o'qish juda katta muammo edi. Shu tufayli ulug' pedagog bu masalani ilgari surdi.

Komenskiy o'z asarlarida tarbiyaning maqsadi kishini mangulik dunyosiga tayyorlash ekanligi va buni uch xil tarbiya orqali amalga oshirish mumkinligini uqtiradi. Bular:

1. Aqliy tarbiya.
2. Axloqiy tarbiya.
3. Diniy tarbiyalardir.

Bular bola tug'ilganidan 24 yoshiga kirguncha amalga oshiriladi, bu vaqt mobaynida bola har biri 6 yildan bolgan to'rt maktabni o'qib tugatishi kerak, deb hisoblagan ulug' pedagog. Komenskiyning bolani yoshini davrlarga bo'lishi. Komenskiy tabiiylik prinsipiga amal qilib, bola yoshini 4 davrga bo'ladi.

1. Tugaganidan 6 yoshgacha - ona maktabi. Bu davrda bolaning sezish organlarini o'stirishga, bolaning qabul qilishini, atrofdagi dunyo bilan tanishtirishga katta ahamiyat berish lozim. Bolani mehnatga o'rgatish, o'z-o'ziga xizmat qilishga jalb etish kerak. Ona boladagi axloqiy tarbiyaning asoslarini, to'g'rilik, haqqoniylik, mehnatni sevish va boshqalarni vujudga keltiradi. Ona maktabi bog'cha yoshidagi bola tarbiyasini ko'zda tutadi.

2. 6-12 yoshgacha - xalq maktabi yoki ona tili maktabi. Bunda o'quvchi esda saqlashi, so'zlashga o'rganishi, yozish, boshlang'ich maktab ko'nikmasini hosil qilishi kerak. Buning uchun geometriya, geografiya, tabiiyot fanlarini o'rganishi lozim.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

3. 12-18 yoshgacha - gimnaziya. Bu o'quv yurtining vazifasi bola tushunchasini, tafakkur qobiliyatini o'stirishdan iborat bo'lib, unda klassik tillar, tabiiyot bilimlari, axloq, ilohiy fanlar o'qitilishi kerak.

4. 18-24 yoshgacha - Universitet. Akademiya. Bu o'quv yurtlari o'quvchining irodasini, shaxsini bir butun o'stirishi lozim.

Shunday qilib, maktab Komenskiy qarashicha o'quvchilarni o'ylashga, harakatlantirishga, masalalarni amalda mustaqil yechib bilishga, o'quvchilarni so'zlashga, o'z fikrini to'g'ri ifoda qilishga va isbotlab berishga o'rgatmoqchi shart.

- Mehnat kishini ulug'laydi, - deydi Komenskiy. - Shuning uchun mehnatga ham yoshlikdan o'rgatish darkor. Komenskiyning pedagogik nazariyasida didaktika katta o'rinni egallaydi.

Komenskiy o'zining «Buyuk didaktika» asarida maktabda o'qitish tizimini amalga oshirishda quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilishni tavsiya etadi.

1. Ko'rgazmalilik tamoyili;
2. Onglilik tamoyili;
3. Izchillik va tizimlilik tamoyili;
4. Mashq qilish, bihm va malakalarni puxta egallash tamoyillari.

1. Ko'rgazmalilik tamoyili - Komenskiy ko'rgazmalilik tamoyilini nazariy jihatdan isbotlab, mufassal bayon qilib bergan. Ko'rgazmalilikni o'qitishning «Oltin qoidasi» deb ataydi u. Bu tamoyilda:

- a) bolaga real narsalarni ko'rsatish,
- b) dunyoni rasmlar orqali tushuntirish,
- v) narsalarning modelini ko'rsatish,
- g) o'qituvchining o'zi o'rganilayotgan materialni chuqur bilishga va esda uzoq vaqt saqlanishga olib keladi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

2. Onglilik tamoyili. Komenskiy onglilik tamoyilini ilgari surar ekan, o'qitishda ma'no-mazmunini tushunmay, og'zaki yodlashga qarshi chiqadi. «Aql-idrok bilan yaxshi tushunib olingan narsadan boshqa hech bir narsani zo'rlab yodlatmaslik lozim». O'quvchilar «O'rganilayotgan narsa kundalik hayotda qanday foyda yetkazishini o'qituvchi yordamida anglab olishlari kerak. Shu bilan hodisalarning sabablarini anglatmoq, har bir narsani to'la tushuntirib bo'lguncha, shu narsa ustida to'xtatmoq kerak» deb yozadi u.

3. Komenskiy ta'limning tizimli bo'lishi tarafdori edi. O'qitilayotgan material o'quvchilarga asosiy qoidalar tariqasida lo'nda bayon qilinishi kerak. O'qitishda dalillardan xulosalarga, misollardan qonunlarga o'tish, dalillar va misollarni qoidalar tizimiga solib, umumlashtirib berish lozim, aks holda hodisalarning tizimsiz uyumi hosil bo'lib qoladi. Konkretidan abstraktga, osondan qiyinga, umumiydan xususiyyga o'tish kerak; avval narsa, ya'ni hodisaga umumiy tushuncha berib, keyin uning turli tomonlarini alohida o'rganish kerak deb hisoblaydi. Izchillik tamoyili - fan asoslarini izchil bayon qilish va sistemali tarzda o'rgatish. Izchillik tamoyilida, kun, oy va yilga vazifa qo'yish va uni amalga oshirish uchun intilish kerakligi aytiladi. Bunda aniq vaqtni belgilash, o'qishning bola yoshiga mos bo'lishi, material izchillik bilan o'rganilishi va keyingi o'tiladigan materialga yo'l ochish kerak.

Komenskiy materialni mustahkam, asosli o'zlashtirishga katta ahamiyat berib, «mustahkam asos» vujudga keltirish, o'qitilayotgan narsalarni bir-biriga bog'lagan holda olib borish lozim, deydi. O'tilgan mavzuni mashq qildirish va takrorlatish o'quvchilarning mustahkam o'zlashtirishiga olib keladi.

Darslarda turli texnologiyalardan foydalanish uni samaraliroq o'tishini ta'minlashini ta'kidlaydi. Misol uchun matematika darslarini tashkil etishda raqamli texnologiya elementlaridan foydalanish o'rganishni yanada samarali va qiziqarli qiladi. Onlayn simulyatsiyalar, raqamli oq taxtalar, animatsiyalar, videolar va interaktiv o'yinlarni birlashtirish ayniqsa hozirgi davrda juda katta ahamiyatga ega.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Sinf - dars tizimi. Komenskiy o'qituvchi butun sinf bilan jamoa bo'lib ish olib borishini, ya'ni sinf - dars tizimida o'qitishni olib borishni tavsiya etadi. Dars vaqtida o'tgan darsni qaytarish, yangi mavzuni tushuntirish, mustahkamlash, uyga vazifa berish kerakligini ko'rsatadi. Darsni rejalashtirib o'tish to'g'risida ko'rsatma berar ekan har bir darsning o'z mavzusi va o'z vazifasi bo'lishi lozimligini aytadi. O'qituvchi o'quvchilarning dars mashg'ulotlarida faol qatnashishlarini ta'minlashi, kuzatib borishi, sinfda intizom saqlanishi kerakligini uqtiradi. O'quv jarayonini tashkil qilishni haddan tashqari oshirib yuborib, o'qituvchi bir vaqtda 300 o'quvchi bilan dars olib borishi mumkin, deb hisobladi. O'qituvchi o'ziga yaxshi o'quvchini yordamchi qilib olishi mumkinligini aytadi.

U maktabda o'quv yili va uni o'quv choraklariga bo'lish, ta'tillar berilishini joriy qildi. O'quv kunini (ona tili maktabida 4 soat, lotin maktabida 6 soat) belgilab berdi. O'quvchilar maktabga bir vaqtda qabul qilinib, o'qish kuzda (sentyabrda) boshlanishi kerak, deb hisobladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. –T.: “O'zbekiston” NMIU, 2017. -592 b.
2. Ibragimov X.I., Abdullayeva Sh.A. Pedagogika nazariyasi. - T.: “Fan va texnologiyalar” nashriyoti, 2008.
3. Graves, F. P. (1912). Great Educators of Three Centuries.
4. Keatinge, M. W. (1910). The Great Didactic of John Amos Comenius
5. Beneš, Z. (1970). The Influence of Comenius on Modern Education.

